

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (първи състав)

19 декември 2013 година *

„Преюдициално запитване — Директиви 90/619/ЕИО и 92/96/ЕИО —
Пряко животозастраховане — Право на отказ — Липса на информация относно условията за
упражняване на това право — Погасяване на правото на отказ с изтичането на една година от
плащането на първата застрахователна премия — Съответствие с директиви
90/619/ЕИО и 92/96/ЕИО“

По дело C-209/12

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от
Bundesgerichtshof (Германия) с акт от 28 март 2012 г., постъпил в Съда на 3 май 2012 г., в
рамките на производство по дело

Walter Endress

срещу

Allianz Lebensversicherungs AG,

СЪДЪТ (първи състав),

състоящ се от: А. Tizzano, председател на състав, А. Borg Barthet и М. Berger (докладчик), съдии,

генерален адвокат: Е. Sharpston,

секретар: М. Ferreira, главен администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 24 януари
2013 г.,

като има предвид становищата, представени:

- за г-н Endress, от J. Kummer, Rechtsanwalt,
- за Allianz Lebensversicherungs AG, от J. Grote и М. Schaaf, Rechtsanwälte,
- за германското правителство, от Т. Henze и J. Kemper, в качеството на представители,
- за Европейската комисия, от G. Braun и К.-Р. Wojcik, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от
11 юли 2013 г.,

* Език на производството: немски.

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 15, параграф 1, първо изречение от Втора директива 90/619/ЕИО на Съвета от 8 ноември 1990 година за координирането на законовите, подзаконовите и административните разпоредби относно прякото животозастраховане, за предвиждането на разпоредби за улесняване на ефективното осъществяване на свободно предоставяне на услуги и за изменение на Директива 79/267/ЕИО (ОВ L 330, стр. 50), изменена с Директива 92/96/ЕИО на Съвета от 10 ноември 1992 година за координирането на законовите, подзаконовите и административните разпоредби относно прякото животозастраховане и за изменение на директиви 79/267/ЕИО и 90/619/ЕИО (Трета директива за животозастраховането) (ОВ L 360, стр. 1, наричана по-нататък „Втора директива за животозастраховането“), разглеждан във връзка с член 31, параграф 1 от Трета директива за животозастраховането.
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между г-н Endress и Allianz Lebensversicherungs AG (наричано по-нататък „Allianz“) по повод направения от г-н Endress отказ от застрахователния договор, сключен с посоченото дружество.

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Втора и Трета директива за животозастраховането са отменени и заменени с Директива 2002/83/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 5 ноември 2002 година относно животозастраховането (ОВ L 345, стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 4, стр. 192), която впоследствие от своя страна е отменена и заменена, считано от 1 ноември 2012 г., с Директива 2009/138/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2009 година относно започването и упражняването на застрахователна и презастрахователна дейност (Платежоспособност II) (ОВ L 335, стр. 1). Предвид обаче датата, на която е сключен договорът за застраховка „Живот“, предмет на спора в главното производство, разпоредбите на Втора и Трета директива за животозастраховането продължават да бъдат релевантни за разрешаването на този спор.

Втора директива за животозастраховането

- 4 Съгласно единадесето съображение от Втора директива за животозастраховането „при договорите за [застраховка „Живот“] трябва да се предостави възможност на притежателя на полицата в срок от 14 до 30 дни да се откаже от договора“.
- 5 Член 15, параграф 1 от Втора директива за животозастраховането предвижда:

„1. Всяка държава членка предвижда притежателят на полица, който сключва индивидуален договор за застраховка „Живот“, да разполага със срок от 14 до 30 дни от датата, на която е бил информиран, че договорът е сключен, в който да се откаже от него.

[...]

Останалите правни последици и условията за отказ се определят от правото, приложимо към договора, [...] особено що се отнася до реда за уведомяване на притежателя на полицата, че договорът е сключен.

[...]“. [неофициален превод]

Трета директива за животозастраховането

6 Съображение 23 от Трета директива за животозастраховането гласи следното:

„(23) [В] рамките на единен застрахователен пазар потребителят ще има по-широк и разнообразен избор от застрахователни договори; [...] за да може да извлече максимална полза от това разнообразие и от нарасналата конкуренция, той трябва да разполага с необходимата информация, за да избере застрахователния договор, който най-добре отговаря на потребностите му; [...] предоставянето на информация е от голямо значение и поради това че срокът на действие на договора може да бъде много дълъг; [...] ето защо следва да бъде съгласуван минимум от разпоредби, за да се даде възможност на потребителя да получи ясна и точна информация за основните характеристики на предлаганите му продукти, както и за органите, пред които притежателите на полица, застрахованите лица и бенефициерите могат да подадат оплаквания [...]“. [неофициален превод]

7 Член 31, параграфи 1 и 4 от тази директива предвижда:

„1. Преди да бъде сключен договорът, на притежателя на полицата се предоставя най-малко информацията, включена в приложение II, част А.

[...]

4. Подробните правила за прилагането на настоящия член и приложение II се определят от [съответната] държава членка“. [неофициален превод]

8 Приложение II към посочената директива, озаглавено „Информация за притежателите на полица“, предвижда:

„Информацията, посочена по-долу, която трябва да бъде съобщена на притежателя на полицата преди сключването на договора (А) или по време на срока на действие на договора (Б), трябва да бъде представена по ясен и точен начин, писмено, на официален език на [съответната] държава членка.

[...]

А. Преди сключване на договора

[...]

а.13 правила за упражняване на правото на отказ

[...]“. [неофициален превод]

Директива 85/577/ЕИО

- 9 Съгласно четвърто съображение от Директива 85/577/ЕИО на Съвета от 20 декември 1985 година относно защита на потребителите във връзка с договорите, сключени извън търговския обект (ОВ L 372, стр. 31; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 1, стр. 188), „отличителната характеристика на договорите, сключени извън търговския обект, е, че [...] потребителят е неподготвен [за преговорите] [и] [...] често не е в състояние да сравни качеството и цената от предложението с други предложения [...]“.
- 10 Пето съображение от тази директива гласи: „на потребителя следва да бъде предоставено правото да се откаже от сключения договор [...], за да има възможност да направи оценка на задълженията, произтичащи от договора“.
- 11 Член 5, параграф 1 от посочената директива предвижда:

„Потребителят има правото да се откаже от поетия ангажимент, като изпрати уведомление в рамките на срок не по-малък от седем дни, считано от получаване на информацията по член 4, в съответствие с процедурата, предвидена съгласно вътрешното законодателство. Счита се за достатъчно, ако такова уведомление е изпратено преди изтичане на посочения срок“.

Германското право

- 12 Член 5а от Закона за застрахователните договори (Versicherungsvertragsgesetz, наричан по-нататък „VVG“) е отменен, считано от 1 януари 2008 г. В редакцията му, приложима към момента на настъпване на фактите по главното производство, този член предвижда:

„1. Когато при подаване на заявлението застрахователят не е предоставил на притежателя на полицата условията по застраховката или информация за потребителите съгласно [приложимите] разпоредби, договорът се счита за сключен въз основа на застрахователната полица, условията по застраховката и друга информация за потребителите от значение за съдържанието на договора, ако в 14-дневен срок от предаване на документите притежателят на полицата не възрази писмено. [...]

2. Срокът започва да тече едва от момента, в който притежателят на полицата получи застрахователната полица и цялата документация по параграф 1, и при връчването на застрахователната полица писмено, с четлив печатен шрифт, е уведомен за правото на възражение, за началната дата на срока и за продължителността му. [...] Независимо от предвиденото в първото изречение правото на възражение се погасява с изтичането на една година от плащането на първата премия.

[...]“.

Спорът по главното производство и преюдициалният въпрос

- 13 Видно от акта за преюдициално запитване, г-н Endress сключва с Allianz договор за застраховка „Живот“ с действие от 1 декември 1998 г. Той получава общите условия по застраховката и информацията за потребителите едва когато Allianz му изпраща застрахователната полица. Следователно, когато се съгласява да сключи договор с г-н Endress, Allianz не го осведомява достатъчно за правата му по силата на член 5а от VVG.

- 14 Съгласно посочения договор за застраховка „Живот“ г-н Endress е трябвало да заплаща годишна премия за срок от пет години, считано от м. декември 1998 г., а Allianz от своя страна — да му изплаща пенсия, считано от 1 декември 2011 г. На 1 юни 2007 г. обаче г-н Endress уведомява Allianz, че прекратява въпросния договор, считано от 1 септември 2007 г. През м. септември 2007 г. Allianz му изплаща откупната стойност по същия този застрахователен договор, която е по-ниска от общата сума на застрахователните премии заедно с лихвите.
- 15 С писмо от 31 март 2008 г. г-н Endress упражнява правото си на „възражение“ съгласно член 5а от VVG. Той иска от Allianz да му върне всички застрахователни премии ведно с лихвите, след приспадане на откупната стойност.
- 16 Предявеният от г-н Endress срещу Allianz иск за заплащане на тази допълнителна сума е отхвърлен на първа инстанция. Въззивната жалба срещу първоинстанционното решение също е отхвърлена.
- 17 Г-н Endress подава ревизионна жалба пред Bundesgerichtshof. Според този съд ревизионната жалба може да бъде уважена само ако заинтересованото лице е запазило, независимо от разпоредбата на член 5а, параграф 2, четвърто изречение от VVG, право на възражение, макар да е изтекла повече от една година от плащането на първата застрахователна премия. В това отношение е важно дали член 15, параграф 1, първа алинея от Втора директива за животозастраховането трябва да се тълкува в смисъл, че той не допуска ограничаване на срока за упражняване на правото на възражение.
- 18 При тези условия запитващата юрисдикция решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли член 15, параграф 1, първа алинея от [Втора директива за животозастраховането] с оглед на член 31, параграф 1 от [Трета директива за животозастраховането] да се тълкува в смисъл, че не допуска разпоредба като член 5а, параграф 2, четвърто изречение [от VVG, в редакцията му, приложима към момента на настъпване на фактите], съгласно която правото на отказ или на възражение се погасява най-късно с изтичането на една година от плащането на първата застрахователна премия дори когато притежателят на полицата не е бил уведомен за правото на отказ или на възражение?“

По преюдициалния въпрос

- 19 Като начало следва да се напомни, че по силата на член 267 ДФЕС, основаващ се на ясно разделение на функциите между националните юрисдикции и Съда, последният е оправомощен да се произнася по тълкуването или валидността на дадена разпоредба на Съюза единствено с оглед на фактите, които са му посочени от националната юрисдикция (вж. в този смисъл напр. Решение от 14 януари 2010 г. по дело Stadt Papenburg, C-226/08, Recueil, стр. I-131, точка 23 и цитираната съдебна практика). Освен това само запитващата юрисдикция е компетентна да тълкува националното законодателство (вж. по-конкретно Решение от 15 януари 2013 г. по дело Křižan и др., C-416/10, точка 58 и цитираната съдебна практика).
- 20 Следователно, що се отнася до настоящото дело, Съдът е длъжен, въпреки съмненията, изразени в това отношение от Allianz в писменото му становище и в съдебното заседание, да изходи от хипотезата, че г-н Endress, видно от акта за преюдициално запитване, не е бил, или поне не и в достатъчна степен, уведомен за правото му на отказ. Освен това в настоящото дело Съдът не е призован да се произнесе по това дали като цяло националната правна уредба, съдържаща се в член 5а от VVG, който урежда реда за сключване на застрахователен договор по т.нар. „модел на полицата“, е в съответствие с изискванията, произтичащи от Втора и Трета директива за животозастраховането.

- 21 Следователно предметът на настоящото дело се свежда до това дали срокът за упражняване на правото на отказ, предвидено в член 15, параграф 1 от Втора директива за животозастраховането, може да бъде ограничен с национална разпоредба като разглежданата в главното производство на една година, считано от датата, на която притежателят на полицата е платил първата застрахователна премия съгласно съответния застрахователен договор, дори когато въпросният притежател не е бил уведомен за това право на отказ.
- 22 В това отношение следва да се напомни, че макар във Втора и Трета директива за животозастраховането да не се споменава нито хипотезата, в която притежателят на полицата не е уведомен за правото си на отказ, нито съответно какви са последиците за това право от липсата на тази информация, член 15, параграф 1, трета алинея от Втора директива за животозастраховането предвижда, че „условията за отказ се определят от [националното] право[...], приложимо към договора“.
- 23 Следователно без съмнение държавите членки имат право да приемат разпоредби, уреждащи конкретно реда за упражняване на правото на отказ, а съответно тези разпоредби, поради самото си естество, да предвиждат ограничения на това право. При приемането на такива разпоредби обаче държавите членки са длъжни съгласно постоянната съдебна практика да осигурят полезното действие на Втора и Трета директива за животозастраховането предвид целта на тези директиви (вж. в този смисъл по-конкретно Решение от 8 април 1976 г. по дело *Royer*, 48/75, *Recueil*, стр. 497, точка 73).
- 24 Що се отнася обаче до целта на посочените директиви, следва да се припомни, че в съображение 23 от Трета директива за животозастраховането се посочва, че „в рамките на единен застрахователен пазар потребителят ще има по-широк и разнообразен избор от застрахователни договори“. Съгласно същото съображение, „за да извлече максимална полза от това разнообразие и от нарасналата конкуренция, [въпросният потребител] трябва да разполага с необходимата информация, за да избере застрахователния договор, който най-добре отговаря на потребностите му“ (Решение от 5 март 2002 г. по дело *Axa Royale Belge*, C-386/00, *Recueil*, стр. I-2209, точка 28). Накрая, в посоченото съображение се уточнява, че „предоставянето на информация е от голямо значение и поради това че срокът на действие на договора може да бъде много дълъг“.
- 25 С оглед постигането на посочената в съображение 23 от Трета директива за животозастраховането цел за информиране на потребителя член 31, параграф 1 от тази директива, тълкуван във връзка с точка a.13 от приложение II към нея, предвижда, че на притежателя на полицата трябва да бъдат съобщени „най-малко“ „[п]равилата за упражняване на правото на отказ“, и то „[п]реди да бъде сключен договорът“. Следователно както от общата система, така и от текста на приложимите разпоредби от Трета директива за животозастраховането ясно личи, че със същата се цели притежателят на полицата да получи точна информация, що се отнася до правото му на отказ.
- 26 При това положение се налага изводът, че национална разпоредба като разглежданата в главното производство, съгласно която правото на притежателя на полицата да се откаже от договора, се погасява в момент, в който той не е бил уведомен за това право, застрашава постигането на основната цел на Втора и Трета директива за животозастраховането и оттам — на полезното им действие.
- 27 Подобен извод не може да бъде опроверган с довода на Allianz, че принципът на правната сигурност би могъл да налага разпоредба като разглежданата в главното производство. Всъщност Съдът вече е приел в това отношение, че ако не е осведомен за правото на отказ, потребителят не би могъл да го упражни и че при това положение със съображения за правна сигурност не може да се обоснове ограничаване на срока, в който съгласно Директива 885/577 може да бъде упражнено правото на отказ, доколкото това би означавало ограничаване на

правата, които изрично са предоставени на потребителите, за да бъдат същите защитени от рисковете, произтичащи от решението на кредитните институции да сключват договори извън търговските си обекти (Решение от 13 декември 2001 г. по дело *Heininger*, C-481/99, *Recueil*, стр. I-9945, точки 45 и 47).

- 28 Макар Решение по дело *Heininger*, посочено по-горе, да се отнася до разпоредбите по-конкретно на Директива 85/577 относно защита на потребителите във връзка с договорите, сключени извън търговския обект, и макар, както отбелязва генералният адвокат в точка 43 от заключението си, да са налице съществени разлики между тази директива, от една страна, и Втора и Трета директива за животозастраховането, от друга, съображенията, изложени от Съда в Решение по дело *Heininger*, посочено по-горе, и споменати в предходните точки на настоящото решение, важат и по отношение на разглежданата в главното производство разпоредба. Всъщност рисковете за потребителя при сключването на договор извън търговския обект на търговеца и рисковете за притежателя на полицата при сключването на застрахователен договор без информация в съответствие с изискванията по член 31 от Трета директива за животозастраховането, тълкуван във връзка с приложение II към тази директива, са сходни.
- 29 Що се отнася, от една страна, до Директива 85/577, в четвърто съображение от нея се посочва фактът, „че [потребителят] често не е в състояние да сравни качеството и цената от предложението с други предложения, а в пето съображение — фактът, че „на потребителя следва да бъде предоставено правото да се откаже от сключения договор [...], за да има възможност да направи оценка на задълженията, произтичащи от договора“. От друга страна, доколкото застрахователните договори са сложни от правна гледна точка финансови продукти, които могат значително да се различават според застрахователя, който ги предлага, и да налагат съществени и евентуално дългосрочни финансови задължения, в отношенията със застрахователя притежателят на полицата е в положението на по-слабата страна, което положение е сходно с това на потребителя при сключването на договор извън търговския обект.
- 30 Следователно, както отбелязва генералният адвокат в точки 46 и 47 от заключението си, застрахователят не би могъл да се позовава на съображения за правна сигурност, за да избегне последиците от собственото си неизпълнение на произтичащото от правото на Съюза изискване да предостави точно определена информация, включително относно правото на притежателя на полицата да се откаже от договора (вж. по аналогия Решение по дело *Heininger*, посочено по-горе, точка 47).
- 31 Горните съображения не могат да бъдат оборени и от факта, изтъкнат от *Allianz*, че съгласно практиката на Съда правото на отказ по член 5, параграф 1 от Директива 85/577 може да се погаси дори когато потребителят е получил погрешна информация относно условията за упражняване на това право (вж. Решение от 10 април 2008 г. по дело *Hamilton*, C-412/06, *Recueil*, стр. I-2383, точка 49). Всъщност това решение се отнася до съответствието с посочената директива на национална разпоредба, съгласно която въпросното право се погасява с изтичането на един месец от момента, в който страните по договора изцяло са изпълнили задълженията си по него. По настоящото дело обаче не се разглежда подобна разпоредба, доколкото в случая националният законодател не е приел такава разпоредба във връзка с договорите за застраховка „Живот“.
- 32 С оглед на всички изложени по-горе съображения на поставения въпрос следва да се отговори, че член 15, параграф 1 от Втора директива за животозастраховането, разглеждан във връзка с член 31 от Трета директива за животозастраховането, трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална разпоредба като разглежданата в главното производство, съгласно която правото на отказ се погасява най-късно с изтичането на една година от плащането на първата застрахователна премия, когато притежателят на полицата не е бил уведомен за правото си на отказ.

По действието на настоящото решение във времето

- 33 В писменото си становище Allianz иска от Съда, ако същият приеме, че Втора и Трета директива за животозастраховането не допускат национално законодателство като разглежданото в главното производство, да ограничи действието на решението си във времето.
- 34 В подкрепа на искането си Allianz отбелязва, че това решение може да засегне повече от 108 милиона застрахователни договора, сключени между 1995 г. и 2007 г., и че по силата на тези договори са били изплатени застрахователни премии в размер приблизително на 400 милиарда евро. Самото Allianz било сключило в този период около 9 милиона такива договори и било получило застрахователни премии в размер приблизително на 62 милиарда евро.
- 35 В това отношение следва да се припомни, първо, че тълкуването, което дава Съдът на разпоредба на правото на Съюза, само уточнява и изяснява значението и приложното поле на тази разпоредба, както тя е трябвало да се разбира и да се прилага от момента на влизането ѝ в сила (вж. Решение по дело Heiningер, посочено по-горе, точка 51 и цитираната съдебна практика)
- 36 Второ, съгласно постоянната съдебна практика ограничаването на действието на дадено решение във времето е извънредна мярка, допустима, когато съществува риск от тежки икономически последици, дължащи се преди всичко на големия брой правоотношения, установени добросъвестно въз основа на считаната за валидно действаща правна уредба, и когато лицата и националните власти са били подтикнати към несъобразено с правото на Съюза поведение поради обективна и значителна несигурност по отношение на обхвата на разпоредбите на правото на Съюза — несигурност, за която евентуално е допринесло и поведението, възприето от други държави членки или от Европейската комисия (вж. по-конкретно Решение от 13 декември 2012 г. по дело Forposta и ABC Direct Contact, C-465/11, точка 45 и цитираната съдебна практика).
- 37 Що се отнася в случая обаче до обстоятелствата, които могат да оправдаят ограничаването във времето на действието на решението на Съда, следва да се приеме, че Allianz, без в това отношение да представя доказателства, само посочва, че много голям брой застрахователни договори били сключени по т.нар. „модел на полицата“ и че по силата на тези договори били изплатени застрахователни премии на много висока обща стойност. Allianz обаче не представя данни за това, което всъщност има значение в настоящото дело, а именно броят на застрахователните договори, по които притежателят на полицата не е бил уведомен за правото си на отказ, и освен това не дава цифрово изражение на икономическия риск за дружеството, в случай че въпросните притежатели на полици се откажат от тези договори. При това положение не може да се приеме за доказано съществуването на риск от тежки икономически последици.
- 38 Освен това във връзка с условието да е налице „обективна и значителна несигурност“ по отношение на обхвата на разпоредбите на правото на Съюза се налага изводът, че разпоредбите на Трета директива за животозастраховането, както личи от точки 22—31 от настоящото решение, не оставят място за никакво съмнение, що се отнася до основната цел на тази директива, а именно притежателят на полицата да може да вземе информирано решение за отказ от договор за застраховка „Живот“, ако счете, че това не е най-подходящият с оглед на нуждите му договор.
- 39 Национална разпоредба като разглежданата в главното производство, съгласно която предоставеното на притежателя на полицата право на отказ може да бъде упражнено само в срок от една година, считано от плащането на първата застрахователна премия, когато този притежател не е разполагал с информацията по член 31 от Трета директива за

животозастраховането, очевидно е в разрез с тази цел. Не се установява и наличие на „обективна и значителна несигурност“ по отношение на обхвата на съответните разпоредби на правото на Съюза.

- 40 Следователно няма основание действието на настоящото решение да бъде ограничено във времето.

По съдебните разноски

- 41 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (първи състав) реши:

Член 15, параграф 1 от Втора директива 90/619/ЕИО на Съвета от 8 ноември 1990 година за координирането на законовите, подзаконовите и административните разпоредби относно прякото животозастраховане, за предвиждането на разпоредби за улесняване на ефективното осъществяване на свободно предоставяне на услуги и за изменение на Директива 79/267/ЕИО, изменена с Директива 92/96/ЕИО на Съвета от 10 ноември 1992 г., разглеждан във връзка с член 31 от последната, трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална разпоредба като разглежданата в главното производство, съгласно която правото на отказ се погасява най-късно с изтичането на една година от плащането на първата застрахователна премия, когато притежателят на полицата не е бил уведомен за правото си на отказ.

Подписи